

48. Biatorbágy, Hosszúrétek
(Pest megye) U, B, Ró, Á

A részletes tanulmányt lásd a 27. oldalon!

BENCZE ZOLTÁN

49. Biatorbágy, Káposztás-dűlő
(MRT 13/1 k. 34/9 lh.)

(Pest megye) U, LT, Ró, Á

Lakossági bejelentésnek köszönhető, hogy részlegesen sikerült feltárnunk Torbágy 9. lelőhelyét a Káposztás-dűlő területén. A majdnem egy hektáros megkutatott terület domb felőli részén sikerült behatárolnunk a lelőhely egyik végét, míg a Füzes-patak melletti terület-részen erre nem volt módunk, mert egy korábbi humuszolás már eltüntette a régészeti objektumokat, illetve a patak fölötti közvetlen sávban az építkezők csak ráhordást végeztek. A lelőhely folytatása várható Páty irányába és egy kis szakaszon Torbágy felé. Az egyhónapos megelőző ásítás során 140 objektumot tártunk fel. Ezek 80%-a hulladék-, anyagkitermelő-, tárológödör volt. A domboldal alján – az erősen elpusztult területen – elsősorban neolitikus és kelta, ettől feljebb pedig római kori és elsősorban Árpád-kori objektumok voltak találhatóak. Az Árpád-kor emlékanyaga (közel negyven objektum) nagy része gödör, de találtunk víz-elvezető árkot, félig földbe mélyített házakat, tüzelőhelyeket, néhány kemencét, melyeket gyakran a lakóházak felhagyása után alakítottak ki. A település a 13. század folyamán szűnhetett meg. (A közeli, mai Dózsa György utcai katolikus templom környékén talált 14–15. századi kerámialeletek pedig arról tanúskodnak, hogy itt lehetett Torbágy későbbi magja.) Külön említést érdemel egy leégett ház, egy késő római–hun kora datálható gödör, melyben 4 gyermek és három felnőtt koponyája volt, és egy a Kr. u. 2–3. századra keltezhető, vasmegmunkálást bizonyító hatalmas gödör. A leletanyag java kerámia, de előkerültek római kori fésűtöredékek, egy 4. századi érem, néhány vaskés része, fibulák, valamint kőeszközök, őrlőkövek stb. A leletanyag a szentendrei Ferenczy Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatárs: Kalácska Róbert.

REPISZKY TAMÁS

50. Biatorbágy, Tyúkberek – Törökbálint, Kukorica-dűlő
(Pest megye) U, B, Á

A részletes tanulmányt lásd a 27. oldalon!

BENCZE ZOLTÁN

51. Bikács, Kistápé, Zsidó-nadrág
(egykori Pusztaszentegyházi-rét)

(Tolna megye) Kö

A településen Pesty Frigyes idején még ismert volt a mára elenyészett, középkori templomra utaló Pusztaszentegyházi-rét neve. A tápétól K-re folyó patak É-i oldalán az ártérből enyhén kiemelkedő, 1–2 m relatív magasságú dombocskák találhatóak, ahol viszonylag sok középkori kerámiát gyűjtöttem. A faluhely Ny-i részén fekvő kiemelkedések egyikén közepes mennyiségben találtam templomépületre utaló pelyvás téglá- és kőtöredékeket, valamint néhány apró embercsontdarabot. A lelőhely a középkori Tápéval azonos.¹

K. NÉMETH ANDRÁS

52. Boldogkőváralja, Boldogkő alsóvár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kú

A 2002–2003. évi feltárások és az 1682. évi inventárium alapján néhány helyen részletesen, másutt nagy vonalakban megadható az alsóvár épületeinek elhelyezkedése, a kapu és a palánkfal vonala.

Északon a palánkfal a háromszögű bástya K-i fala alatti meredek sziklától indul, és követve a szikla esésének vonalát végigfut az egész vár előtt az É-i szakaszon, majd belecsatlakozik egy épületbe, illetve a kapuépítménybe. Ez utóbbinak a helyét csak feltételezzük az inventárium alapján, feltárni nem tudtuk. A palánk leérkezve a várat Ny-ról övező hegyteraszra továbbfut D felé egészen a kiugró sziklaszirt egyharmadáig, ahol ismét a meredeken eső sziklafalhoz csatlakozik.

A Ny-i hegyteraszt átvágó árkok alapján ezen a szakaszon a palánkfal két periódusáról beszélhetünk.

Az első periódust az a sziklába vésett téglány metszetű árok jelenti, amely a vár teljes É-i része előtt végigfut, és amely cölöp-lyuksorral kapcsolódik a hegy K-i oldalán a háromszögű bástya alatti sziklafalhoz. Ennek az ároknak a vonalát dél felé egészen a kaputorony alatti nagyobb térig követni tudtuk. A palánkárók és a hegy között a sziklafelszín a vár Ny-i oldalán jellegzetesen faragott: a természetes esést lépcsőzetesen kiugró függőleges véset határolja, az árok és e véset között megközelítőleg vízszintes járófelület van kialakítva. A mindettől délre eső területen még további kutatásnak kell tisztázni, hogy az árok fut-e tovább ebbe az irányba. Ugyanakkor a D-i alsóvár-szakaszon is megfigyelhető volt a hegyoldal függőleges faragása, a vízszintes járófelület kialakítása. Az alsóvár D-i végén a vízszintes felületet Ny felől egy alacsony, a hegy felé függőleges, kifelé a természetes esést követő „fal” övezte. Ennek vonalában a valamikori hegyoldal sziklalejtőjéig kifutva az É-i részről már ismert palánkárókhoz hasonló árok zárja be a fal vonalát egészen a kiugró sziklanyelvig.

A második periódust tulajdonképpen a palánkfal Ny-i szakaszának egy a korábbtól mintegy 4 m-rel nyu-

1 A jelentéseimben szereplő Paks környéki templomokra (Bikács, Bölcse, Kajdacs, Madocsa, Paks, Pusztahencse) bővebben: K. NÉMETH A.: „Mostan helyét az eke hasítja és a szél fojdogálja” Középkori templomok Paks környékén (Mutatvány egy készülő megyei összefoglalásból). Paksi Múzeumi Füzetek 3 (2003).

gatabbra való kialakítása jelenti. E fal vonalát falkiszdedési árok és cölöplyukak jelzik. Ez a Ny felé történő toldás az alsóvár É-i és D-i felén a már korábban meglevő falazathoz kellett, hogy csatlakozzon.

A cölöplyukak és a falkiszdedés mellett az alsóvár Ny-i peremén az árokátvágások során nagyméretű sziklából kialakított, szárazon rakott támfal(?) került elő nagyjából a cölöplyukak vonalában, illetve attól fél-egy méternyire Ny-ra. Mindez felveti a kérdést, hogy valóban várfalmaradványokról van-e itt szó, és nem egy, az újkor során történő támfal kialakításáról.

Minden épületre utaló nyom a sziklafelszín Ny-i peremén levő téglány metszetű palánkárok vonala és a hegy/felsővár sziklája/fala közé eső szakaszon található.

A leletanyag, akárcsak az előző évben, főleg kora újkori. Nagyszámú, újabb típusokat is tartalmazó kályhacsempe-anyag, használati kerámia és egy középkori valamint több kora újkori pénz került elő.

KOPPÁNY ANDRÁS – ÉDER KATALIN

53. Bonyhád, Jung-major (Köles-földek)

(Tolna megye) B, LT, Kö

Egy 1746-os kéziratot térképen ábrázolt középkori templomromot a fenti területre lokalizáltunk. 2002. november 13-án végzett terepbejárásunk azonban eredménytelennek bizonyult.

2003. május 21-én megismételt terepbejárásunkon a Völgységi-malomárok melletti keskeny, 50–100 m sávban középkori edénytöredékeket találtunk. A lelőhely DNy-i végén kisebb foltban kelta cserepeket gyűjtöttünk, ettől különállóan, ÉK felé pedig szórvány üvegkarperccel töredékét. A domboldal magasabb részén elszórtan néhány bronzkori cserép is feküdt. Az előző lelőhely-résztől egy a malomárokba csatlakozó mellékággal elválasztva, a Jung-majortól DNy-ra kb. 300 méterre, a patak közelében fekvő enyhe kiemelkedésen sok apró, de nagy felületen szétszántott téglá- és kőtörmelék, valamint embercsontot figyeltünk meg. A lelőhely a középkori (Fülöp-) Szerdahely faluval azonos.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

54. Bonyhádvarasd, Diós-dűlő

(Tolna megye) Kö

1959-ben Mészáros Gyula leletbejelentése ellenőrzésekor Bonyhádvarasd határában, a falutól DNy-ra paticsos épülettörmelék és középkori cserepeket talált, valamint feljegyezte, hogy a domb alatt folyó kis patak fejénél állítólag téglákat szántottak ki.

2003. május 21-én a mondott helyen végzett terepbejárásunk igazolta a középkori templom- és faluhely létezését. A templom az É-D irányban húzódó faluhely D-i részén, kb. 25×15 m nagyságú, Ny-K irányú területen, a felszínbe belesimuló, nem kiemelkedő részen található. Helyét közepes sűrűségű építési törmelék és embercsont jelzi. A dűlő teljes területét az eleredő eső miatt

nem jártuk be. A lelőhely a középkori Varasd helyét jelzi.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

55. Bököny határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kö

2003. április 29-én helyszíni szemlét tartottunk az egykori Újfehértói Állami Gazdaság micskei üzemével szemben, jelenleg a bökönyi határba eső *Erdődi-tagban*, ahol korábban csontváz előkerüléséről tettek bejelentést. Nagy területen Árpád-kori és középkori cserepeket gyűjtöttünk. A dombon, a 126,2 m-es magasságú részen kiszántott templom és templom körüli temető maradványait figyeltük meg. Elhelyezkedése alapján ez lehetett a Kiss Lajos által 1923-ban megásott micskei templom. A település első említése 1291-ből származik. 1578-ban pusztult el.

Kósa-tag: A bökönyi út mellett egy halomra lettünk figyelmesek. A környezetéből mintegy 2 m-re kiemelkedő, legalább 40 m átmérőjű kurgán talaja a környezetéből sötétebb fekete színével elüt. Rajta leleteket nem találtunk. Talán azonos lehet a Bórhalommal?

ISTVÁNOVITS ESZTER

56. Bölcske, Gyűrűs-völgy

(Tolna megye) Kö

Az ÉNy-DK irányú Gyűrűs-völgy középső részén, a patak D-i oldalán, a dombvonulat magasabb részén, Tarczal János madocsi magángyűjtő templomhelyre utaló köveket talált. Az általa megmutatott helyen 2003. november 14-én környezetéből enyhén kiemelkedő magaslaton, kb. 30×20 m-es területen, Ny-K irányban hosszabban elhúzódva sok mészkőtörmelék figyeltünk meg, köztük egy kb. 10 kg-os darabot is. A templomhely D-i részén közepes sűrűségben embercsontot is találtunk. A templom szűkebb környezetében csak néhány cserép került elő, a faluhelyet nem sikerült azonosítani. A lelőhely a középkori Gyűrűs vagy Kanacs temploma lehet.

K. NÉMETH ANDRÁS

57. Bölcske, Sziget

(Tolna megye) B

2003. június 30. és július 8. között végeztünk régészeti feltárást a 0102/48 hrsz. telken. Az 1995-ben megkezdett, majd 2002-ben folytatott feltárást az évi célja a késő bronzkori öntőműhely feltárása volt a II. számú szelvényben. A tavaly részben kibontott műhely az É-i oldalon a tanúfalunk alá futott, ezért elsősorban erre a részre való rábontást terveztünk. A D-i és a Ny-i oldalon is csak egy szűk feltárt sáv kísért a műhelygödör oldalát, ezért a fal- illetve tetőszerkezetre utaló esetleges nyomok megfigyelésére ezeken az oldalakon is rábontottunk a tavalyi szelvényünkre. A feltárást során a